

O SCURTĂ PRIVIRE ASUPRA METODEI DE STUDIU ȘTIINȚIFIC AL DREPTULUI*

Silviu-Dorin ȘCHIOPU

Abstract

The Romanian Code of Doctoral Studies defines the doctoral thesis as “the original scientific paper elaborated by a doctoral student within the doctoral studies, legal condition for obtaining the doctoral degree”. According to the Methodology for Evaluating Doctoral Theses of the Romanian National Council for Attestation of University Titles, Diplomas and Certificates, where the specialized committee has not yet adopted specific standards for doctoral theses in the respective field, the evaluators analyse the doctoral thesis from several perspectives, including the extent to which the candidate has made appropriate use of research methods and methodologies. Also, the latest known Criteria for the Validation of Doctoral Theses adopted by the Committee on Legal Sciences provide that the paper includes an introductory chapter that specifies, inter alia, the research methodology and the latter must be appropriate to the treatment of the topic, explained at the beginning of the research and applied throughout the paper. Since the doctoral thesis is a scientific paper, leaving aside the interdisciplinary aspects, which scientific research methods and methodologies are expected to be used in researching law? In order to find an answer we leaned on a work from the interwar period that recently saw the light of print again: “The Technical-Legal Method in the Science of Criminal Law” by Vintilă Dongoroz, which, leaving aside its criminal coloration, argues that the most appropriate method in the research of positive law comprises three parts (component studies) in the following order: the exegetic, the dogmatic and the critical study of the law. In summa, this short study aims at presenting an overview of this technical-legal method precisely because, in the light of Romanian legislation, the PhD candidates must show appropriate use of the research methods and the research methodology must be applied throughout the doctoral thesis in order to meet the criteria for obtaining the doctoral degree.

Keywords: *doctoral thesis, PhD thesis, methodology, legal research, method of studying law, exegesis, dogmatic method, critical study.*

---

* Prezentul studiu se înscrie în linia cercetărilor oarecum eclectice asupra chestiunii studiilor doctorale, cercetări concretizate prin publicarea altor cinci articole, respectiv Silviu-Dorin Șchiopu, *Brief Considerations on “Plagiarizing” in Scientific Papers, the Official Texts of a Legislative or Judicial Nature and Their Official Translations*, Law Review vol. VII, special issue, 2017, p. 175-184; Silviu-Dorin Șchiopu, *Unele considerații cu privire la originalitatea tezelor de doctorat*, Revista română de dreptul proprietății intelectuale nr. 1/2018, p. 20-31; Silviu-Dorin Șchiopu, *Despre publicarea tezelor de doctorat*, Revista Universul Juridic nr. 4/2020, p. 56-63 și Silviu-Dorin Șchiopu, *O scurtă privire critică asupra preconizatei completării a contractelor de studii universitare de doctorat*, Revista Română pentru Protecția și Securitatea Datelor cu Caracter Personal nr. 2/2020, p. 63-69. A se vedea și *Infra* n. 5.

Teza de doctorat, potrivit art. 4 lit. e) din *Codul studiilor universitare de doctorat*¹, este lucrarea *științifică* originală elaborată de către un student-doctorand în cadrul studiilor universitare de doctorat, condiție legală pentru obținerea titlului de doctor. În cazurile în care comisia de specialitate din cadrul Consiliului Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU) nu a adoptat încă standarde specifice pentru tezele de doctorat din domeniul respectiv, evaluatorii analizează teza de doctorat inclusiv din perspectiva măsurii în care candidatul a utilizat în mod adecvat *metodele și metodologiile de cercetare*². Pe aceeași linie, criteriile pentru validarea tezelor de doctorat adoptate de Comisia de Științe juridice prevăd că lucrarea include un capitol introductiv în care este precizată, printre altele, *metodologia cercetării* iar aceasta trebuie să fie adecvată tratării subiectului, explicată la începutul cercetării și aplicată pe tot parcursul lucrării³.

Care este însă metodologia cercetării *adecvată* tratării unei teme din sfera științelor juridice? Un răspuns la această întrebare ne este oferit de o lucrare care de curând a (re)văzut lumina tiparului: *Metoda tehnico-juridică în știința dreptului penal* a profesorului Vintilă Dongoroz (1893-1976)⁴.

Lăsând la o parte coloratura penală, această lucrare are marele merit de prezenta într-o manieră clară și plină de miez *metoda ce servește cercetării științifice a dreptului* spre interpretarea, aplicarea și, eventual, criticarea legii, motiv pentru care ar ocupa un foarte onorabil loc pe biroul oricărui judecător, precum și pe masa de lucru a tuturor celor care se îndeletnicesc cu știința dreptului.

De aceea, în cele ce urmează, vom prezenta în mod sintetic ansamblul acestor reguli, procedee și mijloace de cercetare ce servesc studiului științific al dreptului – metoda tehnico-juridică – invitând totodată cititorul la a lectura textul interbelic pentru a se convinge *ex propriis sensibus* de perenitatea acestuia și a aprofunda chestiunea metodelor de studiu a dreptului.

Împrumutând cuvintele profesorului Ștefan Gh. Longinescu (1865-1931), precizăm că pentru scriitura de față nu „râvnim, să ni se recunoască de cineva, că

¹ Aprobat prin art. 1 din *Hotărârea Guvernului nr. 681 din 29 iunie 2011*, publicată în M. Of. nr. 551 din 3 august 2011.

² A se vedea art. 23 lit. d) din Anexa nr. 1 – Metodologia de evaluare a tezelor de doctorat – la Regulamentul de organizare și funcționare al CNATDCU, aprobat prin *Ordinul ministrului educației naționale și cercetării științifice nr. 3.482 din 24 martie 2016*, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 248 din 4 aprilie 2016.

³ Cele mai recente criterii pentru validarea tezelor de doctorat adoptate de Comisia de Științe juridice pe care le-am putut identifica privesc tezele de doctorat începute în anul universitar 2011/2012. A se vedea Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare, Comisia de Științe juridice, *Criterii pentru validarea tezelor de doctorat începute în anul universitar 2011/2012*, p. 1, document disponibil la <http://www.cnatdcu.ro/wp-content/uploads/2012/05/Stiinte-juridice.pdf>.

⁴ Vintilă Dongoroz, *Metoda tehnico-juridică în știința dreptului penal* (ediție îngrijită, note și studiu introductiv de Cristinel Ghigheci și Ioan-Paul Chiș; prefață de Nicolae Volonciu), București: Editura Hamangiu, 2020, p. 69-223.

am făcut o lucrare originală. [...] (Î)ntrucât o carte de școală trebuie mai înainte de toate să fie limpede, am crezut nimerit nu rare ori, de a păstra neschimbate propozițiuni și fraze întregi, strălucitoare prin claritatea lor și izbitoare prin preciziunea lor științifică, decât de a le înlocui, poate mai puțin fericit, numai din râvnă de originalitate”⁵.

Potrivit profesorului Vintilă Dongoroz metoda de studiu este *imperativ condiționată* de obiectul, natura și finalitatea acestuia, iar studiul dreptului între-prins cu ajutorul și după directivele metodei tehnico-juridice (metoda rațională⁶ tehnicizată în vederea studiului dreptului) a primit la rândul său denumirea de *studiu tehnico-juridic*, iar aceasta pentru a accentua că avem de a face cu un studiu *pur juridic* al dreptului, numai *sub specie juris*, străin de orice alte preocupări (cum ar fi, de pildă: studiul sociologic, sau filozofic, sau istoric etc.). Metoda corespunde naturii și cadrului acestui studiu și invers, odată sistematizată metoda, ea va oferi și *schema* studiului respectiv⁷.

Studiul tehnico-juridic, adică studiul integral al dreptului pozitiv din punct de vedere strict juridic, se subdivide în *trei* studii componente: *a) studiul exegetic* sau exegeză (din perspectiva metodei, operațiunea care conduce la realizarea acestui studiu ia numele de *interpretare*); *b) studiul dogmatic* sau dogmatică (din punct de vedere al metodei, operațiunea care realizează acest studiu poartă numele de *sistematizare*) și *c) studiul critic* sau critică (sub raportul metodei, operațiunea care servește la întreprinderea acestui studiu poartă același nume de *critică*).

Cum fiecare are un anumit cadru, o fracțiune din cadrul integral, pentru cunoașterea completă a dreptului se impune realizarea tuturor acestor studii componente⁸. Ordinea lor „este impusă de rațiunea lucrurilor, identificarea principiilor generale ori speciale (dogme, sistematizarea materiei) putând fi realizată numai ulterior studiului textului legal, ulterior deci studiului exegetic, însă anterior criticilor care pot fi aduse normei în vederea înlăturării imperfecțiunilor și asigurării unei mai mari fiabilități a textului în vigoare”⁹.

---

⁵ Șt. Gh. Longinescu, *Elemente de drept roman: curs pentru licența în drept*, vol. I, București: Tipografia Soc. Anonime „Curierul Judiciar”, 1926, p. 4-5. A se vedea și Silviu-Dorin Șchiopu, *Unele considerații cu privire la dreptul (obligația) de citare*, Revista română de dreptul proprietății intelectuale nr. 1/2017, p. 62-65.

⁶ „metoda rațională (zisă și deductivă, fiindcă în raționament predomină deducțiunea), metodă inerentă a tuturor disciplinelor juridice” – *Idem*, p. 78.

⁷ *Idem*, p. 93.

⁸ *Idem*, p. 94.

⁹ Ioan-Paul Chiș, Rezumatul tezei de doctorat: *Redeschiderea procesului penal în cazul judecării în absentia*, București, 2019, p. 5-6, document disponibil online la https://drept.unibuc.ro/dyn_doc/oferta-educationala/scoala-doctorala/rezumat-teza/rezumat%20teza%20romana-Chi%C8%99.p df. Totuși studiul nu va urma întotdeauna această ordine, de exemplu „în ipoteza în care rezultatul cercetării care se întrezărește este demonstrarea unei greșite reglementări a instituției analizate, în sensul că aceasta nu are absolut nimic în comun cu grupul din care legal face parte, am apreciat că analiza principiilor (studiul dogmatic – *n.n.*) poate și este bine să fie realizată cu întâietate, pornind tocmai de la viziunea eronată pe care a avut-o legiuitorul” – *Idem*, p. 6.

Studiul tehnico-juridic, din punct de vedere *practic*, pregătește și concură la buna și exacta aplicare a legilor, iar perspectiva *teoretică* face posibilă expunerea metodică și corectă a normelor juridice, instituțiilor și principiilor de drept¹⁰.

a) Exegeza (studiul exegetic)

Studiul exegetic are ca obiect cunoașterea exactă a fiecărei norme de drept în parte pentru a pune în lumină *conceptul, conținutul, funcția și sfera de aplicare* a acelei norme, este un studiu de analiză, o operațiune de pătrundere în adânc și amănunt, o adevărată cercetare morfologică, anatomică și fiziologică a normei de drept. Cunoașterea unei norme implică cercetarea ei atât din punct de vedere *formal* (în expunerea sa), cât și din punct de vedere *substanțial* (în conținutul ei normativ)¹¹.

Cum norma de drept nu întotdeauna beneficiază de o redactare ideală¹², care prin simpla lectură permite a se cunoaște conceptul, conținutul, funcția și câmpul de aplicare ale acelei norme, apare necesitatea de a se întreprinde studiul exegetic al normelor de drept, din perspectiva metodei, operațiunea care conduce la realizarea acestui studiu luând numele de *interpretare*. Interpretarea trebuie să conducă la cunoașterea normei de drept, nu la crearea acesteia, iar prin urmare „rolul interpretului este de a ne lămuri norma așa cum ea a fost creată de legiuitor, iar nu *așa cum ar fi creat* el (interpretul) *acea normă*”¹³.

Finalitatea interpretării este de a identifica „adevărata voință a legii exteriorizată prin dispozițiunea care cuprinde *acea normă*”¹⁴. Deși aceeași normă poate părea susceptibilă de diferite interpretări, numai unul singur din rezultatele interpretării poate fi cel corect întrucât în aceeași normă legea nu poate avea decât o singură voință, astfel că toate celelalte rezultate trebuie considerate a fi greșite. Nesocotirea regulilor, principiilor, procedeele și mijloacelor de interpretare impuse de metoda tehnico-juridică „conduce la greșita interpretare a legii și deci la violarea acesteia prin greșită aplicațiune”¹⁵.

În raport cu organele care fac interpretarea, aceasta poate fi autentică, doctrinară sau judiciară.

¹⁰ Vintilă Dongoroz, *op. cit.*, p. 96.

¹¹ *Idem*, p. 107.

¹² Nu rare sunt situațiile în care însuși legiuitorul „uită” de dispoziția înscrisă în art. 8 alin. (4) din *Legea nr. 24 din 27 martie 2000* privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative (republicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 260 din 21 aprilie 2010) potrivit căreia „(t)extul legislativ trebuie să fie formulat clar, fluent și inteligibil, fără dificultăți sintactice și pasaje obscure sau echivoce”. La fel, art. 36 alin. (1) din aceeași lege prevede că „(a)ctele normative trebuie redactate într-un limbaj și stil juridic specific normativ, concis, sobru, clar și precis, care să excludă orice echivoc”.

¹³ Vintilă Dongoroz, *op. cit.*, p. 184. Evident, în urma studiului critic, interpretul va putea avansa propuneri *de lege ferenda*. De asemenea, pentru teoria interpretării progresive, a se vedea *Idem*, p. 191.

¹⁴ *Idem*, p. 113.

¹⁵ *Idem*, p. 115.

Interpretarea *autentică (legală)*, cu aplicarea principiului simetriei, este realizată de același organ care a elaborat norma ce se interpretează și cu respectarea acelorași forme¹⁶. În acest sens art. 69 alin. (1) din Legea privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative prevede că „(i)ntervențiile legislative pentru clarificarea sensului unor norme legale se realizează printr-un act normativ interpretativ de același nivel cu actul vizat, prin dispoziții interpretative cuprinse într-un nou act normativ sau prin modificarea dispoziției al cărui sens trebuie clarificat”. În continuare alin. (2) precizează că această interpretare legală poate *confirma* sau, după caz, *infirma* ori *modifica* interpretările *judiciare, arbitrale* sau *administrative*, adoptate până la acea dată, însă cu respectarea drepturilor câștigate.¹⁷

Interpretarea *doctrinară* este realizată de teoreticieni atunci când aceștia întreprind studiul exegetic al dreptului iar „prestigiul ei constând tocmai în corecta, completa și temeinica folosire a tuturor principiilor, procedeele și mijloacelor tehnice de interpretare”¹⁸. Spre deosebire de anticul *ius publice respondendi ex auctoritate principis* (drept de a da consultații în numele împăratului), unica autoritate a operelor jurisconsultilor moderni este „aceea pe care le-o conferă valoarea lor intrinsecă și datorită căreia pot servi indirect ca un îndrumar în aplicațiunea legilor”¹⁹. Totuși rolul lor nu trebuie subestimat, fiind covârșitor în formarea oricărei discipline juridice, în aplicarea practică a dreptului și în pregătirea transformărilor acestuia.

Interpretarea *judiciară* este realizată de instanțele judecătorești cu ocazia soluționării pricinilor ce vin în judecata lor. Ceea ce interesează din punct de vedere al interpretării judiciare este judecata în drept, adică corecta interpretare a legii și deci corecta ei aplicare. Deși în *principiu* jurisprudența nu are forță obligatorie în cazurile similare, căci ar însemna ca judecătorii să facă operă de legiuitor²⁰, totuși, precum în cazul operelor de interpretare doctrinară, interpretările judiciare beneficiază de „prestigiul lor, emanând din însăși valoarea lor intrinsecă, prestigiu care le impune atențiunii altor interpreți, servind astfel indirect și în alte cazuri la aplicațiunea legilor”²¹. De asemenea profesorul Vintilă Dongoroz mai face o

---

¹⁶ Însă, având căderea să identifice sau să înlocuiască normele, nu e ținut să respecte regulile de interpretare, cu excepția situației când voiește să imprime cu adevărat caracterul de interpretare operei sale - *Idem*, p. 118.

¹⁷ Cum nu este îngăduit ca un alt organ decât cel care a elaborat norma să realizeze o interpretare autentică, a se vedea și art. 78 din Legea nr. 24/2000 potrivit căruia „(o)rđinele, instrucțiunile și alte asemenea acte trebuie să se limiteze strict la cadrul stabilit de actele pe baza și în executarea cărora au fost emise și nu pot conține soluții care să contravină prevederilor acestora”.

¹⁸ Vintilă Dongoroz, *op. cit.*, p. 121.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Vintilă Dongoroz, *Infrafracțiunea și formele sale. Precedată de o Introducere privind domeniul dreptului penal și Metoda tehnico-juridică*, București, 1937, p. 162.

²¹ Vintilă Dongoroz, *Metoda tehnico-juridică în știința dreptului penal* (ediție îngrijită, note și studiu introductiv de Cristinel Ghigheci și Ioan-Paul Chiș; prefață de Nicolae Volonciu), București: Editura Hamangiu, 2020, p. 124.

precizare importantă privind stilul²² și conținutul hotărârilor judecătorești. „Judecătorul la rândul său se va putea călăuzi în interpretarea legii de operele doctrinei și de soluțiunile jurisprudenței, dar odată ce a ajuns la interpretarea pe care el o crede corectă, va trebui să dea acestei interpretări o redacțiune sobră, categorică și impersonală, în corpul hotărârii judecătorești, evitând pe cât posibil polemicele, expunerile privind controversalele și opiniile doctrinare, oscilațiunile jurisprudențiale etc. și ferindu-se de a cita în sprijinul soluțiunii adoptate autori și jurisprudențe, fiindcă în hotărâre vorbește *Justiția* și nu judecătorul, iar justiția își spune cuvântul ei, care se cuvine să fie numai al ei și care ca atare nu poate fi proptit nici pe nume de autori, nici pe precedente jurisprudențiale”²³. Deși în afara hotărârilor sale judecătorul rămâne liber să releve, tocmai pe baza experienței sale practice, imperfecțiunile, lacunele și neajunsurile legiurilor existente, în însăși corpul hotărârilor pe care le pronunță judecătorului nu-i este îngăduit de a critica legea, de a proclama inechitatea ei, sau de a propune schimbarea ei, el fiind cel dintâi chemat să arate cel mai desăvârșit respect legilor²⁴.

Procedeele și mijloace de interpretare constituie partea propriu-zis tehnică a operațiunii de interpretare. Procedeele sunt modalități ale interpretării (privită ca metodă) iar mijloacele sunt modalități ale procedeelelor.

Cele trei procedee sunt: procedeul *literal* sau gramatical (interpretarea literală), cel *rațional* (interpretarea rațională) și cel *analogic* (interpretarea analogică). Mijloacele care deservesc aceste procedee de interpretare „nu sunt decât raționamentele deductive, în toate formele și variațiunile lor, după natura materialului din care aceste raționamente își extrag premisele”²⁵. Toate procedeele aparțin metodei raționale, cu precizarea că în procedeul rațional raționamentele trebuie să le facă însuși interpretul, spre deosebire de procedeul literal și cel analogic în cazul cărora „avem raționamente *apriorice*, anticipat făcute, așa că ne servim numai de concluziunile lor ca de niște adevărate reguli”²⁶.

Primul procedeu este cel *literal* sau *gramatical* (interpretarea literară) și constă în căutarea voinței adevărate a legii în însăși cuvintele care alcătuiesc dispoziția (textul) în care norma se găsește exprimată. Astfel interpretul va proceda în primul rând la a căuta voința legii în litera acesteia.

Ca elemente de cercetare acest procedeu include elementul *etimologic* (sensul cuvântului în felul în care a fost acceptat de legiuitor și deci de lege²⁷), elementul

²² A se vedea și Radu Dimiu, *Stilul judiciar*, București: Institutul de Arte Grafice Vreamea, 1939 (retipărită în anul 2004 de Editura Rosetti, ediție îngrijită de Dan Lupașcu și Nicolae Crăciun).

²³ Vintilă Dongoroz, *op. cit.*, p. 126-127.

²⁴ *Idem*, p. 127.

²⁵ *Idem*, p. 128.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ De exemplu, „(c)ând un text este tradus dintr-o altă legislațiune, pentru a afla exacta semnificațiune a cuvintelor trebuie să cercetăm dacă cuvântul a fost bine sau nu tradus, și în caz că nu e bine tradus vom lua semnificațiunea cuvântului din legiuirea străină, afară de cazul când s-ar constata că legiuitorul nu s-a mulțumit să traducă textul, ci a voit să-l modifice în parte” - *Idem*, p. 138.

sintactic (concluziile trase din formă și modalitatea în care sunt folosite cuvintele) și elementul *stilistic* (sensul cuvântului în raport cu întreaga construcție a frazei care exprimă norma interpretată). În caz de îndoială urmează a se recurge la procedeul rațional²⁸.

De asemenea, profesorul Vintilă Dongoroz a subliniat că „(i)nterpretarea literală trebuie astfel făcută încât nici unul din cuvintele care compun dispozițiunea de lege să nu rămână nefolosit, fiindcă nu e de admis că legiuitorul a inserat în textele legii cuvinte fără rost”²⁹.

Al doilea procedeu este cel *rațional* sau *logic* (interpretarea rațională) și constă în căutarea pe cale de raționament a voinței adevărate a legii în alte elemente care ar putea să indice această voință, nu în litera sa precum în cazul procedurii literal sau gramatical. De această dată se caută „nu ceea ce se pare că a spus legiuitorul prin cuvintele cu care s-a exprimat, ci ceea ce realmente a voit el să spună, [...] intențiunea sa”³⁰. Recurgerea la interpretarea rațională se impune de fiecare dată, indiferent de concluziile interpretării literale, întrucât „s-ar putea ca claritatea și preciziunea dedusă din litera textului de lege să fie numai aparentă” astfel că, deși „procedeul literal are întâietate, în schimb procedeul rațional va prevala ori de câte ori rezultatele obținute prin aceste două procedee ar fi diferite”³¹.

Efectuarea raționamentelor care servesc ca mijloc³² procedurii rațional necesită o serie de date precum:

a) elementul *politic* (de explicare) care indică cauza și scopul pentru care legiuitorul a edictat norma de interpretat, rațiunea legii (*ratio legis*)³³;

b) elementul *sistematic* (de corelație) grație căruia se determină spiritul legii (*mens legis*) „și deci conceptul ce trebuie să-l atribuim normei interpretate, cât și întreaga economie a legii, deci câmpul ei de aplicațiune și limitele acestuia și ca consecință exactul conținut al normei interpretate”³⁴;

---

²⁸ De exemplu „se va avea în vedere dacă construcțiunea stilistică nu conține vreo greșeală, o lipsă care denaturează sensul pe care legea a voit să-l dea dispozițiunii de lege. Și în acest caz se va recurge la interpretarea rațională, fiindcă nu este permis ca o greșeală literală să primeze asupra voinței legiuitorului” - *Idem*, p. 144.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Idem*, p. 145.

³¹ *Ibidem*.

³² Reamintim că *procedeele* sunt modalități ale interpretării (privită ca metodă) iar *mijloacele* sunt modalități ale procedurilor.

³³ „Cunoscând [...] rațiunea legii, pe cale de raționament putem constata care a fost în realitate intențiunea legiuitorului, care a fost voința lui și ce a înțeles el să spună prin dispozițiunea de lege pe care o interpretăm și astfel să cunoaștem norma din aceea dispozițiune” - *Idem*, p. 147. Nu trebuie însă confundată rațiunea legii (*ratio legis*) nici cu împrejurările de fapt care au ocazionat-o (*ocasio legis*), nici cu spiritul de care este animată acea lege (*mens legis*) - *Idem*, p. 146. Împrejurările pot fi trecătoare, însă rațiunea legii este și rămâne permanentă (cu excepția legilor temporare) iar spiritul legii se desprinde nu din elementul politic (considerațiile de ordine politică), ci din elementul sistematic.

³⁴ *Idem*, p. 150. În operațiunea de stabilire a corelațiilor se ține seama de aspecte precum topografia textului și denumirile marginale (nomenclatura legii) pentru a se realiza interpretarea rațională a normei în lumina dispozițiilor comune, a principiilor generale și a principiilor fundamentale.

c) elementul *istoric* (de comparație) care constă în acel complex de date alcătuit din tot ceea ce a precedat și a contribuit la elaborarea normei ce se interpretează (lucrări preparatorii, discuții extra-parlamentare, dezbateri parlamentare, legislația anterioară, legislația străină, lucrările de doctrină³⁵ și precedentele jurisprudențiale). Profesorul Vintilă Dongoroz avertizează însă că, deși „elementul istoric este nu numai cel bogat în date, dar și foarte important prin valoarea pe care o au aceste date, (i)nterpretul trebuie totuși să fie prudent în folosirea acestor date (s.n.), el trebuie să le selecționeze și să oprească numai pe cele care vorbesc de la sine în mod neechivoc și să înlăture pe toate cele care sunt susceptibile la rândul lor de diferite tălmăciri, căci a folosi atari date ar însemna să voim să deslușim ceea ce e nelămurit în lege prin date ce au nevoie să fie ele lămurite, cu alte cuvinte să explicăm *obscurum per obscurius*”³⁶.

d) elementul *realistic* (de conformare): „din moment ce realitatea care provoacă aplicarea normei nu este decât realitatea care a provocat crearea acelei norme, rațiunea ne spune că nu am putea interpreta suficient de corect norma fără a nu ține seama și de realitățile care au modelat substanța normei (conținutul abstract)”³⁷. Totuși acest element poate fi folosit numai în măsura în care conduce la păstrarea (nu la modificarea sau suprimarea) normei de drept, pentru a înțelege mai bine conceptul, conținutul, finalitatea și câmpul ei de aplicare.

Respectând toate regulile de logică în materie de raționament, aceste elemente servesc interpretului la căutarea voinței adevărate a legii, întregul merit al unei bune interpretări constând în corecta folosire a procedurii raționale.

Al treilea procedeu este cel *al analogiei* (interpretarea analogică) și „constă în căutarea conceptului, conținutului, finalității și aplicațiunii normei de drept prin recurgera la alte dispozițiuni de lege care disciplinând cazuri similare cu cel din norma ce se interpretează sunt în același timp mai complete și mai explicite”³⁸. Interpretarea analogică nu se confundă nici cu extinderea legii prin analogie, nici cu suplimentul analogic (mijloc de complinire a lacunelor din lege, atunci când această complinire este necesară și posibilă). Totuși procedeul analogiei trebuie evitat atunci când similitudinea este doar aparentă iar legiuitorul nu a înțeles să privească lucrurile în același fel. Recurgera la procedeul rațional va indica dacă analogia este posibilă sau nu. De asemenea, analogia poate fi și *negativă* iar „din comparațiunea textelor tratând cazuri analoage, dar supuse unor tratamente deosebite, să putem lămuri punctele neclare dintr-un text prin antiteza cu dispozițiunile explicite din celalalt text”³⁹.

³⁵ Odată efectuat studiul dogmatic, acesta va servi pe viitor noilor studii exegetice – *Idem*, p. 207.

³⁶ *Idem*, p. 159.

³⁷ *Idem*, p. 160.

³⁸ *Idem*, p. 163.

³⁹ *Idem*, p. 165-166.

Atunci când, deși au fost epuizate toate procedeele de interpretare deja amintite, se ajunge la un rezultat îndoielnic asupra voinței legii, interpretului nu-i rămâne decât să recurgă la principiile fundamentale primare ale dreptului pentru a fixa conceptul, conținutul, finalitatea și sfera de aplicare a normei de interpretat⁴⁰. De asemenea, profesorul Vintilă Dongoroz a reliefat faptul că „interpretarea normei nu poate fi decât *una pentru toată lumea* (s.n.), aplicațiunea normei poate varia în măsura în care legea îngăduie variațiunea în raport cu datele fiecărui caz concret. Prin cele expuse rezultă că *interpretul trebuie să găsească o limită de neînfrânt în voința legii* (s.n.), voință pe care trebuie să o afle cu ajutorul procedeelelor de interpretare. Din moment ce interpretul a ajuns să cunoască această voință, el trebuie să talmăcească în lumina ei, și numai în lumina ei, litera legii, literă care deci nu poate fi restrânsă sau lărgită decât numai întru atât cât este necesar pentru a armoniza cu voința revelată a legii”⁴¹.

Întrebuințarea metodei exegetice poate fi întâlnită inclusiv la nivelul Curții de Justiție a Uniunii Europene. De exemplu, potrivit avocatului general Maciej Szpunar⁴², dacă concluziile ce decurg din interpretarea *literală* a textului de lege nu sunt univoce⁴³, rezultatele nesatisfăcătoare ale interpretării literale ar trebui confruntate cu sistemul care stă la baza actului normativ, adică se impune interpretarea textului de lege în contextul celorlalte prevederi ale acestuia. Apoi concluziile rezultate din această interpretare *sistematică* (contextuală) trebuie a fi confruntate cu argumentele referitoare la obiectivele acestui act normativ pentru a vedea dacă nu cumva obiectivele sale pledează pentru o interpretare – *teleologică*⁴⁴ – a dispozițiilor sale care ar fi contrară concluziilor ce rezultă din interpretarea sa sistematică. Nu în ultimul rând, concluziile univoce obținute atât din interpretarea sistematică, cât și cea teleologică trebuie confirmate în lumina interpretării *istorice* a actului normativ.

b) Dogmatica (studiul dogmatic)

Spre deosebire de studiul exegetic care are ca obiect cunoașterea exactă a fiecărei norme de drept *în parte*, studiul dogmatic are ca obiect cunoașterea

---

⁴⁰ Pentru detalii a se vedea *Idem*, p. 181-184.

⁴¹ *Idem*, p. 199-200.

⁴² În acest sens, a se vedea raționamentul din *Concluziile avocatului general Maciej Szpunar prezentate la 22 februarie 2018*, cauza C-20/17 – Oberle, ECLI:EU:C:2018:89, para. 57-120, însușite de Curtea de Justiție a Uniunii Europene în *hotărârea din 21 iunie 2018*, ECLI:EU:C:2018:485, nepublicată încă în Repertoriul general.

⁴³ Univóc, -ă, *univoci*, -ce, adj. 1. Care are un singur sens sau păstrează același sens în întrebunțări diferite. [...] – Din fr. *univoque*, lat. *univocus*. DEX: Dicționarul Explicativ al Limbii române, ediția a II-a, București: Univers Enciclopedic, 1998, p. 1137.

⁴⁴ Teleologie s.f. Doctrină filozofică potrivit căreia totul în natură ar fi organizat în conformitate cu un anumit scop, cu o anumită cauză finală. ♦ Studiul, cercetarea în funcție de scop; teoria finalității. – Din fr. *téléologie*. DEX, p. 1081.

conceptului și conținutului *general* al normelor de drept, întrucât „normele de drept în afară de conceptul și conținutul lor propriu mai au în ansamblul lor și urmele unui *concept și conținut general* (s.n.), care stau difuzate și în stare latentă în fiecare normă de drept”⁴⁵.

Studiul dogmatic permite cunoașterea principiilor⁴⁶ care „cimentează dreptul pozitiv într-un edificiu unitar, armonic și sistematic construit”⁴⁷. Din punct de vedere al metodei, operațiunea care realizează acest studiu poartă numele de *sistematizare juridică* iar „procedeele care o alcătuiesc se servesc de raționamente bazate atât pe deducțiune, cât și pe inducțiune”⁴⁸. Odată aflate principiile dreptului, grație acestora se poate reconstitui „acel sistem armonic de *concepțiuni juridice* care formează baza științifică a dreptului”⁴⁹. În timp ce „studiul dogmatic conduce la o sistematizare a dreptului existent (*de jure condito*), studiul critic de ansamblu va conduce la o sistematizare a dreptului ce va trebui să fie (*de jure condendo*)”⁵⁰.

c) Critica (studiul critic)

Studiul critic este indispensabil bunei și completei cunoașteri a dreptului, este un studiu eminent dinamic, ce pregătește ameliorarea dreptului existent și deschide drumul progreselor legislative prin găsirea unor soluții pentru corectarea legii (*de lege ferenda*). În viziunea profesorului Vintilă Dongoroz, în ceea ce privește obiectul, limitele și finalitatea acestui studiu, el trebuie să conțină două părți și anume: critica de detaliu, critica de ansamblu⁵¹.

Critica de *detaliu* va valorifica discordanțele, lacunele, contradicțiile, nedumeririle etc. scoase la suprafață de studiile exegetice și dogmatice, în timp ce critica de *ansamblu* „va cerceta dacă dreptul pozitiv, privit ca un întreg sistem de norme, satisface nu numai concepțiile legiuitorului, dar și acele postulate superioare ale ideii de drept și dreptate care constituiesc fondul primar al ordinii juridice în viața

⁴⁵ Vintilă Dongoroz, *op. cit.*, p. 201.

⁴⁶ Acestea sunt: principiile *directive* (imEDIATE) privind o singură instituțiune sau raport; principiile de ansamblu *special* (comune) privind un grup de raporturi juridice, instituțiuni etc.; principiile de ansamblu *general* (generale) privind întregul complex al unei ramuri de drept și principiile *fundamentale* (dogmele de bază) care privesc acea ramură în cadrul vast al ordinii juridice statornicite de dreptul pozitiv în întregul său. Dacă un principiu directiv este consacrat nu exclusiv în cadrul unei instituțiuni, acel principiu directiv devine principiu comun, și așa mai departe, principiul comun poate deveni principiu general etc. – *Idem*, p. 206-207.

⁴⁷ *Idem*, p. 202.

⁴⁸ *Idem*, p. 203.

⁴⁹ *Idem*, p. 207.

⁵⁰ *Idem*, p. 220.

⁵¹ *Idem*, p. 213.

socială”⁵². Aceste postulate superioare sunt rezultatele unor forțe, unor imperative *reale* de intensități diferite, izvorând din *realitățile* vieții umane și sociale.

Rezultatul studiului critic de detaliu se va concretiza, în primul rând, în evidențierea lipsei de concordanță între voința legii și redactarea normei de drept, precum și cum ar putea fi evitată *de lege ferenda*. De asemenea acest studiu critic trebuie completat și cu cercetarea datelor oferite de jurisprudența și practica judiciară pentru relevarea tuturor dificultăților de ordin practic ocazionate de aplicarea normelor dreptului pozitiv, spre ameliorarea acestuia în așezarea lui actuală. Studiul critic de detaliu urmărește îmbunătățirea dreptului existent pe baza soluțiilor *de lege ferenda*, însă „păstrându-se concepțiile, principiile și structura sa (*mutatur non tollitur*)”⁵³.

Critica de ansamblu se circumscrie nevoii de a cunoaște în ce măsură dreptul pozitiv corespunde „ideilor curente (actuale) de drept și dreptate, fiindcă după cum am mai spus, dreptul nu este o *vox mortua*, ci trebuie să fie o replică desăvârșită a nevoilor de drept și dreptate care provoacă instituirea lui (*ex facto jus oritur*) și care dau prilej aplicațiunii sale”⁵⁴. Ea trebuie indice „care sunt scopurile ce trebuiesc să stea la baza viitorului drept, care sunt principiile și care sunt normele pe care trebuie să le adopte legiuitorul de mâine pentru ca acest drept viitor să răspundă în cel mai înalt grad funcțiunii și menirii sale”⁵⁵, pentru a satisface ideea de drept și de dreptate a momentului.

În încheiere lăsăm din nou cuvintele profesorului Vintilă Dongoroz să sădească în mintea mai tinerilor cititori răspunsul la întrebarea: *de ce avem trebuință de a cunoaște metoda de studiu științific al dreptului?*

„Într-adevăr, rostul învățământului juridic nu este de a întreprinde studiul dreptului pozitiv, fiindcă atunci o sumă de discipline care nu privesc acest drept (cum sunt: dreptul roman⁵⁶, enciclopedia dreptului, istoria dreptului, economia politică etc.) nu și-ar mai avea rost în învățământ.

Rostul învățământului juridic este de a iniția, de a pregăti pe viitorul jurist *pentru a fi în măsură să întreprindă el singur studiul dreptului pozitiv, oricare ar fi acesta* (s.n.); fiindcă altfel cum legile se pot schimba și deci cum dreptul pozitiv poate fi modificat continuu, toate aceste modificări ar implica readucerea juristului din nou

---

⁵² *Idem*, p. 214.

⁵³ *Idem*, p. 218.

⁵⁴ *Idem*, p. 215.

⁵⁵ *Idem*, p. 221.

⁵⁶ „Mai mult decât un simplu exercițiu, Dreptul roman ne dă un orizont istoric unic, căci îmbrățișează [...] o perioadă milenară. E inutil să spunem că Dreptul este într-o continuă transformare. Pentru cine nu vrea să învețe decât Dreptul actual, acela nu va prinde decât o fărâmă, un moment din această neîncetată devenire și orice posibilitate de a înțelege rostul și menirea celor ce le învață, îi este definitiv refuzată” – C. Hamangiu, Matei G. Nicolau, *Dreptul roman*, volumul I, București: Editura Librăriei Socec & Co., 1930, p. 5 (n.n.).

pe băncile facultății pentru a învăța noul drept pozitiv, dacă am admite că rostul învățământului este cunoașterea dreptului pozitiv.”⁵⁷

Tocmai de aceea, cu riscul de a ne repeta, reamintim cititorilor că „Metoda tehnico-juridică în știința dreptului penal” ar trebui să ocupe un foarte onorabil loc pe masa de lucru a tuturor celor care se îndeletnicesc cu știința dreptului, indiferent de coloratura acestuia⁵⁸.

---

⁵⁷ Vintilă Dongoroz, *op. cit.*, p. 102. Deși metoda didactică de inițiere și pregătire nu poate fi aceeași cu *metoda de studiu a dreptului pozitiv*, pe această din urmă metodă viitorii juriști ajung să o învețe tocmai cu ajutorul celeilalte metode, metoda didactică. – *Idem*, p. 103. În învățământul de *specializare* metoda didactică trebuie să se apropie cât mai mult de metoda tehnico-juridică, pentru ca viitorul jurist să deprindă mecanismul ei și să capete întreaga aptitudine de a realiza în mod științific studiul dreptului. – *Idem*, p. 104.

⁵⁸ Cu privire la riscurile unei interpretări servile și modalitățile de evitare în materia dreptului penal, a se vedea interesantul studiu al domnului Iuliu Crăcană, *Judecătorul Mihail C. Ardeleanu și școala dongoroziană sau „disciplina” dreptului penal*, Revista Dreptul nr. 6/2020, p. 162-175.